

מנו"ף

מרכז להנהגה וניהול
במערכת החינוך

פרשת וארא

"וידבר אלוהים אל משה ויאמר אליו אני ה' וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם". הפסוק תמוה מתוכו: ארבעה שמות הקדש מופיעים בו, ולבסוף כותב "ושמי ה' לא נודעתי להם". מה כוונת הדברים? ועוד יש לזכור שפסוקים אלה באו אחר דברים קשים מאוד שנאמרו מפי משה: "למה הרעות לעם הזה למה זה שלחתני, ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך". איך עולה על הדעת שמשה בחיר ה', יתריס כך כלפי שמיא? ועוד, האם פתיחת הפרשה, היא תשובה למשה, או אולי גערה, או ציון דרך בהכרת צורת התגלות ה'? מה כוונת הדברים?

אמרו חכמי המדרש שמו"ר ילקו"ש: אמר לו הקב"ה למשה, בשביל שאמרתי לך "ראה נתתיך אלוהים לפרעה", אתה מדבר כך. ועוד, אמר למשה: "חבל על דאבדין ולא משתכחין", חבל על האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, שנגלית עליהם באל שדי, ולא הרהרו אחר מידותי ולא אמרו לי מה שמך".

על אברהם, דכת': "אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים". הבטחתיו הארץ "לך ולזרעך אתננה". וכשבא לקבור את שרה לא מצא ד' אמות עד שקנה. **ולא הרהר על מדותי.**

על יצחק, דכת': "גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך", חפר בארות וביקש מים לשתות, ועשו עמו מריבה, "ויריבו בגרר", ולא הרהר על מידותי.

על יעקב, דכת': "הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה" ביקש ליטע אהלו ולא מצא, עד שקנה חלקת אדמה במאה קשיטה, ולא הרהר על מידותי.

מה עומק העניין? על האבות נגלה ה' באל שדי, בסדר הטבע, בלא שינוי, כדברי הרמב"ן. בבריאת העולם הכל היה יצירה מתפשטת וגדלה עד שהקב"ה הגביל כל נברא בייקום. אל שדי שאמר לעולמו די. היינו הגביל את הנבראים והיצורים לתכליות שיועדו להוציא מן הכוח אל הפועל את יכולתם. והכל עמד בצביונו. אחר כך נגלה על האבות. הם התהלכו לפניו בתמימותם. לא היה כל צורך לקב"ה להיגלות על אברהם, יצחק ויעקב במיני ניסים ובשינוי הטבע. **עבודת האבות היתה להכיר את האלוהות בתוך ההסתר.** הרמב"ם לימד שההנהגה מלמעלה עם האדם היא כפי סדר עבודתו ולפי ערך דבקו בקב"ה, כך ההנהגה עימו מלמעלה. לא מצאנו בשום דיבור לאבות, שהקב"ה שינה את סדרי בראשית, לא סנה בווער, לא דם ולא צפרדע, לא תנינים ולא מטות ונחשים. הקב"ה מדבר, והאבות הקדושים מבצעים.

לא כן במשה: כאן היה צורך בשינוי הטבע, בהוכחה למשה עצמו, מגופו שלו: הכנס ידך, הוצא ידך, הוצא מטך, ניסים בים, ניסים במכות מצרים, תנינים, נחשים, ועוד ועוד. והכל כדי שאולי יצלח להביאם לאמונה בגאולתם. שבעה ימים מדבר אל משה לשליחות. לכן ה' אומר למשה: "עתה תראה אשר אעשה לפרעה" וכו'. **עתה תראה, אבל לעתיד לא תראה** מלחמת שלושים ואחד מלכים, ויהושע תלמידך מכניס אותם לארץ ישראל, זאת לא תראה. נמצאנו למדים מידת הדין נמתחה, וכבר בראשית דרכו של משה נגזרה הגזרה שכל מפעלו תקוותו ותפילתו לזכות להיכנס לארץ אבדו ממנו. ברגע זה נגזר על הסלע שלא יוציא מימיו, ומשה יכשל בו לא להיכנס.

מנו"ף

מרכז להנהגה וניהול
במערכת החינוך

כתיבות לפרשת שבוע

מכאן לשאלה מה הביאו למשה, לדבר ח"ו, בטרונים אל ה' משה בחיר האדם, לא היה מסוגל לראות בצרתם של ישראל. עוד חששות קננו בליבו, בשמעו "אהיה אשר אהיה, אהיה בגלות זו אהיה בגלות אחרת", אמר משה: שמא אני מדליק נר והנר כבה, כמה נרות ידלקו ויכבו עד שתבוא גאולתם, נמתין לבוקר ויזרח אור. היינו שצפויות גלויות נוספות, ולפיכך מה טעם לגאול, אם שוב גולים? הנח להם עד שתבוא שעת גאולה אחת. משה רצה גאולה אחת נצחית, גאולת נצח ישראל. ועוד, משה ידע טבעם של ישראל מתוככי מצוקתם. חושש היה שלא יעמדו ביכולת להיחלץ מטיט מצרים. משוקעים היו באופן שכמעט נכזבה תקוה. מט' שערים, נותר חוט השערה בלבד. לכך חשש ומפני כך דיבר קשות. משה העדיף שהקב"ה ישלח את פנחס ואליהו מבשרי הגאולה הנצחית, ותהיה גאולתם גאולת עולם, כי ראה בעיני רוחו לאן מתגלגלים העניינים, ומה נוראות צוקות גלויות.

עוד על תחילת פרשתנו, "ושמי ה' לא נודעתי להם". כך הוא בילקו"ש: וארא אל אברהם. ושמי ה' לא נודעתי להם, לא פרסמתי שמי אם מפורש הוא, ולך גיליתי אותו, שתגאל בו את ישראל. ואמנם מצאנו שעל מטה משה היו חקוקים שמות הקדש. "והמטה אשר תעשה בו את האותות". לא המטה עושה את האותות, אלא שמות הקודש הם הפועלים. וכך אמנם היה: כשהיכה את המצרי, ויטמנהו בחול. אמרו חכמים שהרגו בשמות הקדש. על כן לתכלית יצי"מ, משעה זו מראה את שמו הקדוש למשה, ולעתיד לבוא לעוה"ב אומר המדרש, אני מראה שמי לישראל, דכת' בישעיה: "לכן ידע עמי שמי". וכן "ומלאה הארץ דעה את ה'... וידעו אותי למגדולם ועד קטנם", כנגד "וידעתם כי אני ה'".

שמות אחדים לקב"ה, מהם נודעים ומהם נסתרים. כאשר משה אמר אם ישאלוני "ואמרו לי מה שמו", הקב"ה דחה בקשתו וענה "אהיה אשר אהיה", שהוא אמנם כשלעצמו שם הקב"ה, אלא שכוונתו לומר, אהיה עמהם, ובשעה שהם יהיו עימי, זו הידיעה הטובה של שמי. "כשם שאתה הווה עימי כך אני הווה עמך", וכך יהיה גם עליהם. כל עוד שם שמים עליהם ושגור בפייהם, הם גאולים. [כדברי הרמב"ן שנשען על דברי רס"ג]. כי אני ראשון ואני אחרון, ומפתח הגאולה תלוי בשם יהוה של רחמים ולא בשם אלוהים של הדין. לכן אמר למשה: "כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם".

המחנכים, מלמדי התורה, יהלכו בפסוקים אלה בזהירות יתרה. קריאתם השטחית עלולה לדכא בתלמידים את חיוניות האמונה. וגם חלילה, תהיה הבטה שטחית בפסוקי הפתיחה של הפרשה. האדם היהודי, גדול או קטן, נושא בשפתותיו יום שם שמים בברכות ובתפילות. פרשה זו היא ההזדמנות הנאותה לגעת מעט במושג קדושת שמו יתברך ולרוממו בתודעת התלמידים, לא במילים ריקות של שבח שאינו נלמד בהכנה ובאווירה הנאותה. ידוע שבכתובת ספר תורה, חובה על הסופר סת"ם לקדש שמות הקדש לפני כל כתיבה, ושמות אלה ידועים, וחלקם עסקנו בהם בפרשה זו. סופר סת"ם לא מקדש רק את שם הויה או אלוהים, יש עוד סדרה של שמות שאם לא כיוון בהם ולא אמר בשפתיו "לשם קדושת השם" פסל את ספר התורה. ואלה דברים הנתונים ללב. רק הוא והבורא ית' יודעים האמת. וכאן מקום המחנך להעלות על נס את המובא בפרשתנו.

מנו"ף

מרכז להנהגה וניהול
במערכת החינוך

כציונות לפרשת שבוע

מתוך ידיעת שמו יתברך והתבוננות במעלת קדושתו, ואמונה בכוחו, מתעלה היהודי, וכך יביא
המחנך את תלמידיו אט אט ובזהירות, להתעלות הנאותה.

מנו"ף

מרכז להנהגה וניהול
במערכת החינוך

פרשת וארא [עיון נוסף]

נעלמה היא סיבת גלות מצרים הנוראה. למרות גזרת ברית בין הבתרים: "ועבדום ועינו אותם", עדיין קשה, מדוע בכלל נגזר לפניו להורידם למצרים ואח"כ לעשות את כל הניסים והמהלך הגדול להוציאם משם? מה חטאו בני השבטים שרק ירדו לשבור בר מפני הרעב ונסתגרו שם? מפני מה נגזרה על ישראל גזרת השעבוד? למי הם חטאו? הרי הדור הקודם כבר כלה, "וימות יוסף וכל אחו וכל הדור ההוא", מה חטאו בניהם אלה? מה הסיבה? מה חטאנו שבנינו יושלכו ליאור? מה חטאנו שתינוקות יוטמנו במקום לבנים בטיט הבניין? מה חטאנו שנלך לקושש תבן", ותוכן לבנים תתנו". מה חטאו "ויוכו שוטרי בני ישראל"?

תשובה: אין בידנו הפסוק הנותן אמרי שפר ליישב קושיה זו, אפשר אולי להבין מתוך מארג הסיבות הבאות:

גלות אדם הראשון בגירושו מעדן בחטאו:

הקב"ה שיכן את אדם הראשון בעדן, העמידו על כלל השלימות, והנחילו עולם מתוקן. טעות קטנה אחת, הפרת צו הקב"ה בעץ הדעת, הטתה את כל ההיסטוריה האנושית לכיוון לגמרי אחר. **מאדם שידע את האמת הצרופה והזכה, לאדם שירד לדרגת המאבק להבחנה בהערכה שבין טוב לרע.** עונשו היה גירוש לגלות, **וכנגד הגלות** היא באה הגלות הגדולה למצרים, להחזיר את האנושות לשורשה. משפחה אחת שהפכה לעם, בני יעקב שנתקדשו, יהיו התיקון לקלקול הבראשתי ההוא. הגלות מצמיחה עולם אנושי חדש.

תיקון העולם מנפילתו בחטא דור המבול ודור הפלגה:

דור המבול ודור הפלגה **שטפו את העולם בזימה** בגזל ובעריות. (זרע האדם שהיה קדוש משורשו נטמא ונבלל בזימה). הקלקול הגדול התבטא במבול: **ניסיון, כעין מקווה טהרה ברותחין**, ואחריו **הפירוד הגדול של מגדל בבל**. אלה הסיטו את כל היקום לכיוונים הרסניים. גלות מצרים באה לבנות אומה שצרות השעבוד יהיו דבק בין פרטיה. **השעבוד יתקן את מה שנהרס בזימה של המבול, וידבק הפרוד של דור הפלגה.** עם ישראל הם תיקון לעולם שהתדרדר, לקלקול המונע הורדת התורה לעולם. לפיכך, שעבוד מצרים היה הכנה לתכלית.

צירוף בכור הברזל מביא ליצירת זהב מזוקק, יצירת אומה חדשה:

שעבוד מצרים היה בית יוצר, **לזכך את האומה מסיגים**, להכינה ליעודיה. הגלות ונוראות השעבוד מכינים את ישראל למהלכי היסטוריה שניסיון זה **יכשיר את האומה לעמוד בס**, לעמוד באמונתה ותורתה. האלשיך הקדוש וכן הרמב"ן חדדו נקודה זו. וחמושים עלו בני ישראל ממצרים: רק אחד מחמישים, אחר שנזדקקו בגלות ובימי מכת החושך, הוכשרו לצאת לתכלית של מעמד סיני. השעבוד והגאולה יצרו אומה חדשה. **עד כה היו משפחה ושבט, מעתה עם גאולים יוצאי מצרים**, נחלת ה' ופרסום מלכותו בעולם.

מעשי אבות:

יש שראו בגלות זו עונשים על ירידת אברהם אבינו מפני הרעב למצרים, ירידה שהיתה סימן לבניו. על שעבוד הגר בידי שרה, גרוש הגר ושמעאל, אף שהיו כשלעצמם נכונים להפריד מיצחק,

מנו"ף

מרכז להנהגה וניהול
במערכת החינוך

כתיבות לפרשת שבוע

מכלל הדין לא יצאנו, ועל כך משלמים. הרמב"ן כתב בפירושו: "חטא חטאה אמנו". מה גם, כשם שאברהם ושרה ירדו מצרימה, יעקב ירד לגלות חרן, יוסף ירד לגלות מצרים, כך מעשה בבנים.

מכירת יוסף והפירוד בבית יעקב:

עם כל ההצדקות וההסבר "כי למחיה שלחני האלוקים לפניכם", מכלל עונש לא יצאנו. הם מכרוהו לישמעאלים יורדים מצרימה, והביאו לגלות של האומה. יודע תעלומות מימש מה שהיה צפוי, ונראה לאברהם בברית בין הבתרים. עתה במצרים, בכור הברזל, הטיט בשעבוד הנורא כבר ידיק את השברים שבין השבטים.

נמצא, כי הבאת האומה להכרה בה' יתברך על צורות ההתגלות לפי שמותיו, ההטמעה של האמונה הצרופה בלב ישראל לעשותם דגל מלכות שמים בעולם, הושגו באמצעות הגלות הזו.

בפרשתנו הובאו **ארבע לשונות גאולה** אשר נדרשו בפנים שונות, כתי': "**והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים והצלתי אתכם מעבדתם, וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים, ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוהים וידעתם כי אני ה' אלוהיכם המוצא אתכם.. והבאתי אתכם אל הארץ**". ראשית יש לשאול: לא ארבעה לשונות יש כאן כי אם חמישה? וכן: מה אריכות דברים בכל הביטויים, הלא היציאה מן הצרה כוללת הכל?

יש להבחין היטב בין ארבע לשונות לבין החמישית: **והבאתי**. הזכות שיתממשו ארבעת הלשונות, הוצאה, הצלה, גאולה ולקיחה, זכות על תנאי. "**והבאתי אתכם אל הארץ**", היא כדברי האור החיים הקדוש, רק בתנאי של מילות הסיום: "**וידעתם כי אני ה' אלוהיכם**". בלעדיהן, לא תתקיים הבאתם לארץ נחלה, בלא התנאי הזה הבא בלשון חמישית לא עשינו כלום.

כנגד **ארבע לשונות** התקינו חכמים **ארבע כוסות** בליל הסדר. מה עניין חובת הכוסות הללו? מדוע קבעו חכמים שיש חובה אפי לכדי שימכור אדם כסותו ויקיים מצווה זו? מדוע רק במצוות ארבע כוסות ובמצוות שמן לנר חנוכה דרשו חכמים חובה גם **בכדי מכירת כסותו**? מה הרבותא? מדוע לא ימכור אדם כסותו כדי לקיים מצוות תפילין או לולב? מדוע **דווקא שתי מצוות אלה**? כי שתיהן מבטאות פרסום העניין הגדול, פרסום הנס במהלכים נגד הטבע, להוציא ממסגר אומה. פרסום מלכות ה' משגיח ומשדד מערכות, הוציא גוי מקרב גוי. מצבים שלא היו מסתברים בשום צורה, כי העם כבר שקע עד צווארו בטיט והתייאשו לגמרי מן הישועה. לכן מובן התיקון לשתי מצוות אלה להשיגן בכל מחיר. ועוד, **ארבע לשונות אלה מכוונות כנגד ארבע מלכויות** כדברי בעל הטורים. וכל כוס מארבע כוסות בליל פסח לישראל, היא כוס תרעלה לאחת מארבע מלכויות שהרעו לנו.

ארבע לשונות גאולה היו כנגד ארבעה דרכי השעבוד. א. שעבוד **גופם** למשול ברוחם, ב. שעבוד **זמנם** לשעבדם בימי שבת, ג. שעבוד **דרך ארץ ובנשותיהם**, באיבוד הבנים ביאור, ד. שעבוד ע"י **הפיזור** "ויפץ העם לקושש קש לתבן", הוא **גזרת ההטמעה**, שלא רק פרעה משעבד אלא גם המצריים מתלוצצים בהם. כל אלה היו קשים למשה לסבול, וכאמור דיבר קשות אל ה' לאמר: "ומיום שלחתי לדבר אל פרעה הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך".

מנו"ף

מרכז להנהגה וניהול
במערכת החינוך

כציונות לפרשת שבוע

למחנכים: כפי שיש גלות הכלל, יש גלות הפרט, וכמו גאולת הכלל יש גאולת הפרט. דוד המלך אומר: "הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך". יכול אדם להיות בתוך הכלל כביכול בחופש, ואינו אלא בגלות סגור בתוך נפשו שלו. ואין לו הכוחות הנפשיים לצאת ממצוקתו הרוחנית. גם אין מי שיתן לו יד למשותו מבור המצוק. מציאות רוחת אצל תלמידים רבים. לכל אדם צורת גאולה. יש שהוצאתו הגשמית לא מועילה לגאולתו הרוחנית, ויש שהצלתו מצוקתו לא מובילה אותו להכרה היכן ובאיזה בור היה. ויש שחובה לקחתו ולתומכו בידיים ולהוציאו למרחב עד שיכיר צרת נפשו. דברים נכונים ליחיד, כ"ש לאומה, שרבו בה גוונים וגווני גוונים, כיתות וסיעות. היה צורך באופני גאולה, באופנים שונים שיפדו כל שבט ושבט וכל פרט ופרט לפי דרך הראויה לו כדי להביאו לתכלית הגאולה, כדי שיהיה כלי לקבל את הברכה במעמד סיני. הטיהור ממ"ט שערי טומאת מצרים יהיה כאשר תעבדון ביום ה' החמישים (ימי הספירה) של יציאתכם, תעבדון על ההר הזה. התלמידים לא יכלו את הבנת השעבוד הזה והניסים בגאולה, בלא שהמורה יסול דרכים ויגייס מדרשים שיבהירו עומק העניין, עוצם הגלות ועומק ניסי הגאולה. מכל אלה תיבנה בתודעת התלמיד עוצם השגחתו והנהגתו ביצירת האומה. כל יצירה חינוכית מחייבת זיקוק בכור זהב עד שבסוף תהליך חינוכי יצמח תלמיד עץ חיים נותן פרי.

שבת שלום לצוות המורים המחנכים